

خلاصه مدیریتی گزارش آسیب‌شناسی مصرف شیر و نوشابه‌های گازدار در سبد مصرفی خانوار

شیر و لبنیات با توجه به کیفیت بالای غذایی و قیمت مناسب‌تر نسبت به سایر فرآورده‌های دامی در کیفیت سبد غذایی خانواده‌ها از اهمیت بسیار ویژه‌ای برخوردار است. این اهمیت در سبد غذایی کشورهایمانند ایران که دارای فقر کلسیم می‌باشند از اهمیت دوچندانی برخوردار است، به همین دلیل افزایش مصرف سرانه لبنیات یکی از اهداف برنامه‌های غذایی کشور برای بهبود کیفیت سبد غذایی بوده است که این اراده باعث افزایش سرانه مصرف لبنیات از ۷۱ کیلوگرم در سال ۱۳۷۵ به ۱۱۲ کیلوگرم در سال ۱۳۸۹ شد. از سال ۱۳۸۹ با تغییر سیاست دولت در حمایت عام از مصرف‌کننده شیر، توزیع شیر و فرآورده‌های شیر یارانه‌ای حذف شد که با توجه به تجربیات جهانی قابل تأیید است. اما نکته منفی این اقدام این است که برخلاف تجربیات جهانی که یارانه‌ها در سمت تولیدکننده معطوف به ارائه یارانه نهاده‌های تولید و در سمت مصرف‌کننده معطوف به اقشار آسیب‌پذیر جامعه می‌باشد، در ایران فقط حذف یارانه شیر و حامل‌های انرژی صورت گرفت و سیاست‌های جبرانی برای حمایت توأمان از تولید و مصرف در نظر گرفته نشد و این امر موجب ایجاد شرایطی شد که هم‌اکنون جامعه از نظر شیوع بیماری‌های ناشی از افت مصرف شیر در خطر قرار گرفته است و از سوی دیگر کارخانجات لبنی با کاهش میزان فروش و دامداران نیز با مشکل افزایش هزینه تولید و نامتناسب بودن هزینه تولید و قیمت فروش محصول خود مواجه شده‌اند از طرفی هم افزایش مصرف نوشابه‌های گازدار با توجه به تأثیر بر دفع کلسیم موجب شده است، در آینده نزدیک مخاطرات جبران‌ناپذیری را برای سلامت جامعه ایرانی کشور ایجاد کند. برای بررسی آثار و علل به وجود آورنده این مسئله، پژوهشی با استفاده از مدل ایشیکاوا طراحی و اجرا شد و دلایل اصلی کاهش مصرف لبنیات و افزایش مصرف نوشابه‌های گازدار احصا شد:

معاونت پژوهش‌های
زیربنایی و امور تولیدی
دفتر: مطالعات زیربنایی

• تغییر تدریجی ذائقه و فرهنگ غذایی در ایران موجب افزایش مصرف روغن و غذاهای سرخ شده و افزایش تمایل به مصرف نوشابه‌های گازدار شده است که آثار مخربی بر سلامت انسان دارد. نوشابه‌های گازدار علاوه بر ایجاد بیماری‌های گوارشی و پوسیدگی دندان باعث دفع کلسیم از بدن و بروز مشکلاتی مانند پوکی استخوان در جامعه می‌شود. میزان سرانه مصرف نوشابه در ایران حدود ۳۳ لیتر است که نسبت به بزرگ‌ترین مصرف‌کننده نوشابه دنیا یعنی آمریکا (۱۶۱ لیتر) عدد بالایی نیست. اما سرانه کشورمانند آمریکا در حالی که ۱۲۷ لیتر از ایران بالاتر است مصرف لبنیات و گوشت آن به‌عنوان منابع اصلی کلسیم به ترتیب ۱۹۴ و ۸۰ کیلوگرم بیشتر از ایران است و به این ترتیب آثار سوء مصرف نوشابه را کاهش می‌دهد.

مشخصات گزارش

شماره مسلسل:

۲۵۰۱۴۳۶۹

تاریخ انتشار:

۱۳۹۴/۵/۷

• تحقیقات نشان داده‌اند حتی در ورزشکارانی که نوشابه‌های گازدار مصرف می‌کنند ریسک ابتلا به پوکی استخوان ۱/۴ برابر کسانی است که از این نوشیدنی استفاده نمی‌کنند. این ریسک برای خانم‌ها به حدود سه برابر می‌رسد.

- براساس اعلام مرکز آمار ایران هر سرانه مصرف لبنیات در سال ۱۳۹۲ برای هر فرد متعلق به دهک یک شهری حدود ۳۴ کیلوگرم برپایه شیر خام و در همین دهک و در مناطق روستایی سرانه مصرف حدود ۲۲ کیلوگرم می‌باشد. سرانه مصرف لبنیات در دهک‌های اول شهری و روستایی بسیار پایین و به‌عنوان یک زنگ خطر برای شیوع بیشتر بیماری‌هایی مانند پوکی استخوان در دهک‌های کم‌درآمد جامعه شمرده می‌شود و این موضوع زمانی جدی‌تر می‌شود که بدانیم مصرف سرانه نوشابه در خانواده‌های شهری دهک اول حدود ۱۷ لیتر و در خانواده‌های روستایی حدود ۹/۳ لیتر در سال می‌باشد. این مقدار مصرف نوشابه باعث خنثی شدن بخشی از سرانه مصرف لبنیات در این خانواده‌ها شده و احتمال بروز بیماری‌های ناشی از کمبود کلسیم و همچنین دیابت را افزایش می‌دهد (در مناطق شهری دهک‌های یک تا چهار و در مناطق روستایی دهک‌های یک تا هفت تقریباً با این مشکل مواجه هستند).

- سرانه مصرف لبنیات در دهک پردرآمد در سال ۱۳۹۲ در مناطق شهری حدود ۱۱۰ کیلوگرم و در مناطق روستایی حدود ۸۶ کیلوگرم در سال بوده است و سرانه مصرف نوشابه این دهک‌ها در مناطق شهری حدود ۴۰ لیتر و در مناطق روستایی بیش از ۴۳ لیتر در سال می‌باشد و این شرایط نشان می‌دهد دهک‌های پردرآمد علی‌رغم مصرف بیشتر لبنیات با توجه به مصرف نوشابه، باز هم در معرض خطرات جدی بیماری‌های استخوان و دیابت قرار دارند.

- بالا بودن مصرف سرانه نوشابه‌های گازدار به این دلیل است که قیمت نوشابه‌های گازدار در سال ۱۳۹۳ در واحد وزن حدوداً نصف شیر پاستوریزه می‌باشد و این مزیت قیمتی در صورت تداوم به افزایش سرانه نوشابه کمک می‌کند و جامعه را در معرض خطرات جدی قرار می‌دهد.

- یکی از ارکان سیاستگذاری همگرایی سیاست‌ها به نحوی که نتایج سیاست‌های اتخاذ شده ایجاد همگرایی نماید، اما در مورد زنجیره ارزش لبنیات تعارضات سیاست‌های اتخاذ شده موجب ایجاد ناعادلی در بازار شده است. نمونه بارز این واگرایی سیاستی را می‌توان در صنایع لبنی مشاهده کرد، وزارت جهاد کشاورزی با توجه به برنامه‌های بلندمدت کشور اقدام به توسعه و افزایش تولید شیر خام طی یک دهه اخیر نموده است و صنایع لبنی هم با ظرفیت متناسب با اهداف توسعه تولید شیر ایجاد شده است، اما اجرای سیاست هدفمندی یارانه‌ها بدون شکل‌گیری حمایت‌های جایگزین و اقدامات نسجیده‌ای مانند ماجرای پالم توسط وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و عملکرد وزارت بازرگانی سابق بعد از سال ۱۳۸۴ و اتخاذ سیاست‌های ضدتولید این وزارتخانه در کاهش تعرفه واردات فرآورده‌های لبنی به‌منظور ایجاد فضای رانتی برای تعداد معدودی واردکننده، باعث آسیب جدی به زیرساخت‌های تولید لبنیات در کشور شد و موجب بروز وضعیتی شد که هم زنجیره ارزش لبنیات و هم سلامت جامعه به مخاطره افتاد و همچنین کاهش محسوس تبلیغات رسانه‌ای در زمینه مصرف شیر و فرآورده‌های آن در سال‌های اخیر یکی از دلایلی است که به کاهش سرانه مصرف لبنیات دامن زده است.

- افزایش بیماری‌هایی مانند دیابت، پوکی استخوان و اضافه وزن در کشور مجموعه‌ای از شاخص‌های هشدار دهنده‌ای است که باید مسئولین را مجاب به اتخاذهای سیاست‌هایی برای اصلاح سبب غذایی کشور متناسب با شرایط سلامت جامعه کند. با توجه به موارد فوق پیشنهاد می‌شود:

۱. با توجه به آثار سوء مصرف نوشابه بر سلامت جامعه و اینکه این محصول در تأمین مواد مغذی مورد نیاز بدن نقشی ندارد. ادامه روند کنونی مصرف این محصول باعث گسترش بیماری‌های مختلف در سطح جامعه خواهد شد که در آینده موجب ایجاد هزینه‌های درمانی و اجتماعی برای دولت می‌شود. بنابراین پیشنهاد می‌شود برای کاهش مصرف محصولات مضرمانند

نوشابه «مالیات سلامت» اخذ شود. مقدار این مالیات باید در حدی باشد که قیمت نوشابه را حداقل در حد قیمت شیر قرار دهد و از مالیات اخذ شده باید در توسعه مصرف شیر در دهک‌های کم‌درآمد و جوامع هدف استفاده کرد.

۲. با توجه به اینکه شیرخشک‌های تولیدی از شیرهای تضمینی خریداری شده وزارت جهاد کشاورزی برای برآورده کردن اهداف خرید تضمینی (خروج شیر از بازار به منظور ایجاد تعادل در آن) مجوز توزیع داخلی ندارند و در صورت اقدام به صادرات در شرایط کنونی (قیمت جهانی شیرخشک به کمتر از ۲۰۰۰ دلار در هر تن رسیده است)، صادرات با قیمتی بسیار کمتر از قیمت تمام شده و بین ۶۰۰۰۰ تا ۷۰۰۰۰ ریال صورت خواهد گرفت، لذا پیشنهاد می‌شود شیرخشک تولیدی در داخل و برای دهک‌های کم‌درآمد جامعه در نظر گرفته شود چرا که در این حالت با در نظر گرفتن هزینه‌های تبعی قیمت هر لیتر شیر مایع تولیدی از این شیرخشک‌ها حدود ۷۰۰۰ تا ۸۰۰۰ ریال می‌شود. بنابراین توزیع این شیر در دهک‌های کم‌درآمد (حتی با دریافت هزینه) می‌تواند آغازی بر اصلاح سبد غذایی و افزایش مصرف لبنیات در آنها در کوتاه‌مدت باشد و برای بلندمدت نیز اختصاص یارانه تولید به دامداران می‌تواند به پایداری تولید و مصرف شیر کمک شایانی بنماید.

